

Bokmeldinger

JOHANNES NISSEN:

New Testament and Mission: Historical and Hermeneutical Perspectives, Peter Lang, Frankfurt a. M. 1999, s.198.

Denne boka er en bearbejdet engelskspråklig versjon av Nissens danske studie fra 1996: "Ordet tog bolig iblandt os". Den vil gi oss en oversikt over det bibelske grunnlaget for kirkens misjon. Det gjør den ved å gå gjennom de ulike skriftgrupper i Det nye Testamente og spørre etter hvordan misjon begrunnes og om hvilket bilde som tegnes av misjonens metoder og innhold. Som undertittelen antyder, vil Nissen ikke bare gi et historisk og litterært bilde av hva skriftene sier. Til hvert kapittel føyer han også hermeneutiske overveielser om hva bibeltekstene kan bety for oss og vår forståelse av misjon i dag.

I en innledning peker han på hvordan eksegeter og missiologer har en tendens til å leve i hver sine verdener og bry seg lite om hva den annen gruppe arbeider med. Eksegetene er opptatt av

teksternes mangfold og historiske mening og har lite å si om hva tekstene betyr i dag. Missiologene tenderer derimot å lese tekstene bare for å finne bekræftelse på egne misjonsprosjekt og egen misjonsteologi, og får derfor liten tilgang til mangfoldet i det bibelske materialet. Nissen ønsker å være en brobygger som vil bringe eksegetenes og missiologenes arbeid inn i en fruktbar dialog. Et slikt initiativ må hilses velkommen, og svarer til at SNTS (Society of New Testament Scholars) på sin konferanse i Montreal sommeren 2001 vil starte et seminar om "The Mission of the Church in the New Testament – Exegesis and Hermeneutics"

Nissen velger å la de synoptiske evangelier tre fram med hver sin egenart. Matteus-evangeliet stiller disiplbegrepet i sentrum. Å "gjøre til disipler" er hovedordet i det som er blitt selve Misjonsbefalingen. Nissen er kritisk både til at denne teksten i moderne misjonstenkning har blitt prioritert på bekostning av andre misjonstekster, og han bestriker at denne teksten skal oppfattes som en befaling: Misjonen hos de første kristne sprang ut av en indre

drift og følelse av takknemlighetsgjeld, ikke av en befaling eller av pliktfølelse. En slik problemstilling virker noe fremmed i forhold til en tekst som har imperativ som form og eksplisitt taler om å "holde" alt Jesus har befalt. Det dreier seg virkelig om en ordre gitt fra en som opptrer med stor myndighet. Men Nissen gjør ut fra denne teksten gode iakttagelser til misjonens kateketiske karakter og understreker med rette at misjon ikke er manipulasjon. Ikke minst er hans overveielser til misjonsbefalingen ut fra fristelsesberetningen viktige korrektiver til en korstogs-ideologi: Jesu autoritet har korset og tjenesten som fortegn, ikke erobring og maktutøvelse. Å være disippel innebærer å ta sitt kors opp og si nei til seg selv. Det kan vanskelig forenes med tanken om misjon som erobring ("vinne verden for Kristus") eller som "salg" av evangeliet.

Misjonsbefalingen i den sekundære Markus-slutten (16,16-18) med dens betoning av tegn og under gjør Nissen seg fort ferdig med: den hører hjemme i det andre århundre med en økende interesse for underfulle tegn og kjarismatiske gaver. Markusevangeliet selv har en helt

annen betoning av at disippellivet skal leves under korset. I forhold til et evangelium som så sterkt betoner Jesu virke som eksorsist og helbreder, får jeg en følelse av at Nissen her tolker ut fra moderne problemstillinger som må ha vært utenfor evangelieforfatterens horisont: om korsteologi contra herlighetsteologi. Vår moderne forlegenhet i forhold til evangelienes mirakelfortellinger bør ikke gjøre at vi fortier Jesu (og disiplenes! - 6,13) undere og nedtoner deres rolle som inntrykksfulle aktgjerninger. Det er ikke lett å fri seg fra inntrykket av at Nissen presser sin teksttolkning i retning av bestemte interesser både her og når han vil gjøre Galilea til et symbol for evangeliets universalitet og en misjonsstrategi som starter "i periferien". Det siste punkt vil da komme i en viss spenning til Paulus som satser på provinshovedstedene. En slik Markustolkning lar seg vanskelig forene med den sterke oldkirkelige tradisjon om at evangeliet er blitt til i selve Roma.

I tolkningen av Lukas-Acta blir jubelårsmotivet i Jesu programtale i Luk 4,18 brukt som tolkningsnøkkel til misjonsbefalingen 24,44-

49. Jesu budskap er godt budskap for "fattige", og det er viktig at evangeliet inkluderer de utstøtte og marginaliserte. Jubelåret er en modell for Jesu forkynnelse av Guds rike som etablerer en "economy of the Kingdom" og lar "God's reign" gå hånd i hånd med menneskers frigjøring. Det samme ord afe-sis brukes om frigjøring fra gjeld og slavekår i jubelårstekstene og om syndenes forlatelse i evangeliet. Frigjøring må ha førsteprioritet i misjonen, og de fattige er "agents of the dawning Kingdom". I fremstillingen av disse temaene kan Nissen dra veksler både på sin studie fra 1984 *Poverty and Mission: New Testament Perspectives* (IIMO Research Pamphlet no. 10, Leiden-Utrecht) og på nyere bibelteologiske bidrag med frigjøringsteologisk tendens. Jeg har i annen sammenheng gitt uttrykk for andre tolkninger både av Gudsrikebegrepet og de "fattige", og synes det er påfallende at Nissen i så liten grad problematiserer sin egen fremstilling eller gir rom for andre tolkninger. Debatten mellom evangelikale og økumenikere (s.68) består ikke bare i at de førstnevnte holder seg til misjonsbefalingen i Matt 28

mens de sistnevnte dyrker programtalen i Luk 4,18, men også i at den siste teksten tolkes ulikt. Vi finner faktisk ingen ting i evangeliene om at Jesus konkret iverksatte gjeldssanering eller frigjøring for slaver slik jubelårsforskriftene påbyr, og det må ha konsekvenser for tolkningen av Luk 4,18. Kanskje syndenes forlatelse rett og slett er et viktigere anliggende i Lukas-skriftene enn jubelårets nyordning av samfunnsforholdene? Jeg deler fullt ut Nissens anliggende om at de etiske motiver bak jubelåret i GT er svært relevante for spørsmålet om gjeldskrise og internasjonal rettferdighet i dag. Men det samsvarer bedre med evangeliene å forankre kirkens sosial-etiske engasjement i loven enn i evangeliet om Guds rike.

Til Johannesevangeliet gir Johannes (her passer det best med fornavnet!) gode korrekativer til synspunktene fra Käsemann og andre om at dette evangeliet reflekterer en sekterisk, isolert og selvopptatt menighetstradisjon som har liten interesse for misjon til verden utenfor. Han viser at evangeliets misjonstanke kommer klart fram i den oppstandnes utsendelse av disiplene i Joh

20,19-23, i omtalen av disiplene som sendt til verden i Jesu bønn i 17,18 (som Nissen med rette heller vil kalle Jesu misjonsbønn enn yppersteprestelige bønn), og i ordet om disiplene som høstarbeidere i forbindelse med møtet med kvinnen i Samaria 4,31-38. Med utgangspunkt i prologen og den allmenne begrepsbruken betones evangeliets universelle karakter, og inkarnasjonen ses som et viktig utgangspunkt for dialog med andre religiøse tradisjoner. I denne dialogen markerer det sterke ordet om Jesus som den eneste vei til Gud 14,6 en klar diskontinuitet til andre religioner, samtidig som både begrepet vei og andre johanneiske begreper har tilknytningspunkter til dem. I tilknytning til Jesu samtale med den samaritanske kvinnen understreker Nissen at en ekte dialog også må inkludere konfrontasjon og forandring.

I avsnittene om Paulusbrevene, Kolosser- og Efeserbrevet, 1 Peters brev og Apokalypsen (pastoralbrevne og de andre brevene behandles ikke) viser Nissen hvor bredt og mangesidig misjonstanken er forankret i NT. Også her finner jeg mye jeg kan nikke til, og mye å

være uenig i. At for eksempel Rom 13 ikke kan begrunne servil lydighet mot statsmaktene er det viktig å betone, men jeg er mer skeptisk til at de gudfiendtlige "makter og myndigheter" i Kol og Ef bør anvendes på moderne samfunnsstrukturer av politisk og økonomisk art (s.141).

I et sluttkapittel trekkes noen linjer til aktuelle misjonsutfordringer i dag. Her drøftes store og viktige spørsmål om kontekstualisering og Skriftens mangfold, om tendenser i nyere misjonsteologi (evangelikale, økumenikere og kjarismatikere), om inkulturasjon og kulturkritikk, om ulike modeller for dialog (eksklusivitet, inklusivitet og pluralisme) og om Jesu "uniqueness and universality". Som en enkel oversikt over problemstillinger og tendenser fungerer dette kapitlet godt, og den velvillige og varmhjerte forfatter presenterer mange gode anliggender både fra den misjonsteologiske debatt og fra skriftmaterialet. Men jeg kunne nok ønsket meg en større analytisk klarhet og systematisk stringens i behandlingen av problemene.

Nissen plasserer seg klart i en økumenisk tradisjon,

med utførlige henvisninger fra sentrale dokumenter fra WCC. Men han tar avstand fra en radikal dialogteologi som lar pluralismen få siste ordet og betoner sterkt Kristi sentrale og enestående stilling som den inkarnerte, korsfestede og oppstandne. Hans trinitariske begrunnelse for misjonen betoner først og fremst at dette gir en felles samtaleplattform med andre religioner. Skapetroen betyr at vi møtes som "barn av den ene Far, selv om de andre ikke har akseptert sitt barnekår". Gjennom Kristus rekker Gud hånden ut til hele kosmos og alle folk. Ånden er virksom i verden også utenfor kirken, og "blåser hvor den vil". Nissen betoner Joh 3,8 mer enn Joh 3,5 ("Den som ikke blir født av vann og Ånd, kan ikke komme inn i Guds rike"), og Joh 16,12-15 ("...skal veilede dere til den fulle sannhet") mer enn 16,8-11 ("...skal gå i rette verden og vise den hva som er synd, rett, og dom.")

Vi får ikke i denne boka noen overveielser om selve valget av tekster og temaer i NT som styrer fremstillingen. Spesielt i kapitlet om Matteusevangeliet – men

også ellers - er det slående at dommen nesten er fraværende som tema. Betoningen ligger på at Guds rike er for alle: "in the kingdom there are no exclusions – except self-exclusion". (s.28) Domsliknelsene hos Matteus sier mer enn det. Det er også svært lite som sies til klassiske misjonsteologiske temaer og tekster om hvordan evangeliet mottas: omvendelse, tro, dåp og gjenedelse. All vekt ligger på at Gud sendte og sender Kristus til verden, mindre på "for at hver den som tror på ham ikke skal gå fortapt, men ha evig liv" (Joh 3,16).

Men nettopp når en påpeker slike mangler i fremstillingen, blir det tydelig hvor omfattende temaet "misjon" er i NT. Nissen har gitt oss en bredspektret og insisterende bok om misjonstanken i NT. Mange tekster behandles, mye litteratur er bearbeidet og kan oppspores via noteapparat og litteraturliste. Han utfordrer både til medtenking og motsigelse. Dette er en verdifull ressursbok til et viktig tema som vi trenger å arbeide mer med.

Hans Kvalbein

BIRGER OLSSON (red.):
Hela jorden är Herrens. Olika tro sida vid sida. Religio 53.
Skrifter utgivna av Teologiska Institutionen i Lund,
Lund 2001, 97 s.

Lund, den gamle og ærverdige universitetsbyen i Skåne, har ry som et teologisk kraftsenter i Norden. Like kjent i norske kretser er det ikke at Lund også har en betydelig historie som misjonsby. Allerede i 1845 ble Lunds Misjonsselskap (LMS) stiftet. Som i Stavanger i 1842 (NMS), så også i Lund tre år senere: en av hensiktene med selskapet var å skape et senter for misjonæruddanning. Forutsetningene i de to byene utviklet seg imidlertid forskjellig. Mens Misjonsskolen i Stavanger skulle få en lang historie, ble instituttet i Lund nedlagt etter få år. LMS skulle med tiden investere krefter og midler i opprettelsen av et professorat i misjonsvitenskap ved Lunds Universitet.

Den historien er lang og interessant. I forbindelse med universitetets 250-årsjubileum i 1918 foresto selskapet en stor pengeinnsamling, men noe professorat ble det ikke. Ved Ansgarjubileet 11 år senere ble det innsamling igjen. Fondet ble

stort, men professorat ble det ikke. Det kom først i 1994, finansiert av LMS og besatt av en nordmann – Aasulv Lande. Som om ikke selskapets innsats for svensk misjonsforskning var oppfylt med det, har midler fra bl.a. LMS i senere år sørget for å videreføre et nedleggelses-truet misjonsprofessorat ved Universitetet i Uppsala. Vi noterer mao. et dobbelt notabene: De to misjonsprofessoratene ved universitetene i Lund og Uppsala er ikke finansiert med ordinære statlige midler. De er per i dag finansiert fra kirke- og misjonsinteresserte kretser.

Opprettelsen av lærestolen i Lund ble markert ved LMS' 150-årsjubileum i 1995. Sammen med Teologiska Institutionen arrangerte selskapet en konferanse under temaet "Hela jorden är Herrens – olika tro sida vid sida". Foreliggende publikasjon er i det vesentlige en samling av konferansens bidrag i bearbejdet form. Selv om utgivelse seks år i etterkant må sies å være noe *post festum*, konstaterer vi med glede at denne skriftserien fra universitetet i Lund med sitt 53. nummer også har fått et misjonsvitenskapelig innslag. Skriftet inneholder seks bidrag med ulike

innfallsvinkler til tematikken religionsteologi, dialog, misjon, innledet og redigert av NT-professor Birger Olsson.

Björn Fjärstedt gir teologihistoriske og økumeniske smakebiter fra pietistene Plütschau og Ziegenbalg fram til KV på 1990-tallet, med en ikke overraskende konklusjon: "För den økumeniska protestantismens del är dialogfrågan alltså alltjämt olöst, trots att den för allt fler kyrkor i praktiken blir alltmer aktuell." Også *Tord Fornbergs* analyse av det han kaller "religionsteologins fyra brännpunkter" - kirken, Kristus, Gud og Guds rike - er hovedsakelig en deskriptiv presentasjon av ulike og kjente posisjoner, mindre systematisk-teologisk vurderende på egne vegne. Han avslutter med noen tankevekkende refleksjoner over hva det kan bety for religionsdialogen når åpenheten blir større i land som har vært preget av "makthavarnas hat mot varje form av transcendent övertygelse, kristen eller annan". Kanskje skal det oppfattes som et hjertesukk når han antyder at det også vil kunne bety større nøkternhet sammenlignet med "den stundom mycket teoretiska skrivbordsdialog utan verklighetsförankring

som alltid blir den helt fria teologiska spekulatioens baksida"?

De to følgende bidragene er interessante fordi de stiller den religionsteologiske problematikken i relasjon til kirkenes forhold til jødisk tro. *Anders Runesson*, som i denne omgang tar for seg Matteusevangeliet, hevder at et fortsatt studium av NT vil gi andre perspektiver enn de som tradisjonelt presenteres så vel i en "frälsningsexklusiv" som i en pluralistisk teologisk posisjon. Hans argumentasjon bunner imidlertid i en eksegese av to omdiskuterte vers som slett ikke er selvsagt. Er "disse mine minste brødre" i Matt 25,40 å forstå som Jesu disipler, og er jødene utelukket i begrepet "alle folkeslag" i 28,19, slik Runesson (og andre) hevder? Han vil møte motbør på begge punkter. *Jesper Svartvik* dokumenterer endringen som viser seg å ha funnet sted når en sammenlikner forskjellen mellom jødisk og kristen tro slik den ble fremstilt på 100-tallet og på 1800/1900-tallet, og reflekterer over de konsekvenser dette har for dagens jødisk-kristne samtale. Rabbiner Leo Baecks ord fra debatten med Adolf von Harnack siteres mer enn en gang: "Mann

muss die Juden kennen, wenn man das Evangelium verstehen will.”

De to siste bidragene vender tilbake til den generelle religionsteologiske tematikken. *Kajsa Ahlstrand* ser på kvinners bidrag på dette feltet. Hun gjør spennende bruk av en distinksjon mellom ”den stora” religiøse tradisjonen og ”den lilla”, hentet fra Robert Redfields India-studier på 1950-tallet. Den første er ivaretatt av lærde religiøse spesialister, i.e. gjennomgående menn; den andre av enkle mennesker på grasrotplan, i.e. gjennomgående kvinner. Ahlstrand legger et tilsvarende perspektiv på den inter-religiøse dialogen – bakover i tid og framover – og skisserer det terrenget som dermed åpner seg, og som inviterer til ulike og kontroversielle innfallsvinkler. Skriftet avsluttes med en oversiktlig revy over representanter for nordisk religionsteologi ved *Aasulv Lande*. Lande har rett i at de tradisjonelle modellene eksklusivisme, inklusivisme, pluralisme ikke uten videre lar seg anvende på en

overveiende luthersk religionsteologi i Norden. Han taler i stedet modifierende om ”varsam eksklusivisme”, ”agnostisk kristosentrisme” og ”mild pluralisme”. Det kan nok være ett og annet å si til den kategorisering Lande her foretar. Jeg er eksempelvis ikke sikker på hvor saksvarende det er å plassere en mann som Antonio Barbosa da Silva i gruppen ”agnostisk kristosentrisme”, ganske særlig når det i neste setning sies at overgangen mellom denne gruppen og ”mild pluralisme” – som hos Håkan Eilert – ikke er stor. Det blir etter mitt skjønn misvisende. At også Eilerts pluralisme er ”mild” fordi han uttrykker seg i ”poetiske og pastorale bilete”, er for meg heller ikke noe overbevisende argument. Det kunne for øvrig vært interessant om Lande også hadde innrullert seg selv tydelig i sitt rollemønster. Er jeg på avveier om jeg sier at hans sammenfattende refleksjoner plasserer ham blant de ”milde pluralister”?

Jan-Martin Berentsen